

ÇOK DİLLİLİK VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BAĞLAMINDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİNE TOPLUMDİLBİLİMSEL YAKLAŞIM*

Rıfat GÜNDAY**

ÖZET

Bu çalışmada, çok dillilik ve çok kültürlülük bağlamında yabancı dil öğretiminde toplumdilbilimsel boyut irdelenmeye çalışılmıştır. Avrupa Konseyi'nin geliştirdiği *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni*ne benimsediği yaklaşım çalışmaya dayanak oluşturmuştur. Geleneksel yöntemlerdeki dilin yapısal kurallarının ölçünlü (standart) dile bağlı kalınarak öğretilmesi yaklaşımı yerine, dil-toplum ilişkisinden hareketle dilidiş etkenlerle bağıntılı toplumsal bir olgu olarak değerlendiren toplumdilbilimden etkilenerek dilin kullanım boyutunun öğretimi üzerinde duran *Eylem Odaklı Yaklaşım* benimsenmiştir. Geçmiş dönemlerde yabancı dilde iletişime daha çok yazılı metinler bağlamında gereksinim duyulurken, sanayi devriminden sonra ticaretin gelişmesi ve seyahatlerin artmasıyla sözlü dilde iletişim de yabancı dil öğretimi/öğreniminde önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzde ulaşım olanaklarının ve teknolojik iletişim araçlarının gelişimi sözlü dilde iletişimi daha da artırmıştır. Buna bağlı olarak geçmişte yabancı dil öğretiminde sadece ölçünlü yazı dilinin öğretimine yer verilmesi yeterli bulunurken günümüzde ölçünlü dilin yanında farklı toplumsal kesimlerin dil kesitleri ve bölgesel dil değişkenlerinin de öğrenilmesi bir gereksinim hâline gelmiştir. Dili çeşitli toplumsal bağlamlar içerisinde anlayabilme ve kullanabilme becerisi kazanma yabancı dil öğretimi/öğreniminin temel amacı olmalıdır. Yabancı dil öğrenenlerin hedef dili daha yaygın ve uygun bir şekilde kullanarak farklı kişi ve topluluklarla, bir başka deyişle farklı kültürden insanlarla başarılı iletişim, etkileşim ve ortak eylem gerçekleştirebilmeleri açısından dilbilgisel yetilerle birliktetoplumdilbilimsel yetilerinin de geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Çok dillilik, çok kültürlülük, eylem odaklı yaklaşım, toplumdilbilim, yabancı dil öğretimi.

---

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü El-mek: rgunday@omu.edu.tr

SOCIOLINGUISTIC APPROACH TO FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE CONTEXT OF MULTILINGUIISM AND MULTICULTURALISM

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the sociolinguistic dimension of foreign language teaching in the context of multilingualism and multiculturalism. A Common European Framework of Reference for Languages improved by the European Union and the approach adopted by the union are the basis of this study. Instead of the approach of teaching the structural rules of language through traditional methods on the basis of the standard language, an action-oriented approach influenced by sociolinguistic which evaluates the language as a social phenomenon relative to external factors based on the relation with language-society, focuses on the teaching the dimension of application of language. In the past, we needed more for a foreign language communication in the context of written texts, but after the industrial revolution due to the increase of trades and travels, it developed day by day, the communication in a verbal language has gained importance in a foreign language learning-teaching. Recently, the development of transportation facilities and technological communication tools have further increased the communication in a verbal language. As a result, in the past only teaching of standard written language in language teaching was sufficient. Besides the standard language, teaching of language sections of different social groups and regional language variables have become a necessity. The ability to understand and use language in various social contexts should be the main objective of foreign language learning-teaching. By using target language more widely and appropriately, foreign language learners can interact, communicate successfully and perform mutually with different people and communities from different cultures.

Key Words: Multilingualism, multiculturalism, action-oriented approach, sociolinguistics, foreign language teaching.

Giriş

Çağımız toplumlarında yabancı dil veya dilleri bilmek önemli bir gereksinim hâline gelmiş ve buna bağlı olarak da yabancı dil öğretimi üzerinde daha fazla durulmaya başlanılmıştır. Yabancı dil öğretimi/öğreniminin daha verimli ve çağın gereksinimlerine cevap verebilecek bir şekilde sürdürülebilmesi için eğitim, dilbilim, bilişim teknolojileri ve öğretim yöntemleri gibi çeşitli alanlarda farklı kurum, kuruluş ve kişiler tarafından araştırmalar yapılmaktadır. Bu konudaki en önemli çalışmalardan biri de Avrupa Konseyi'nin 2000 yılında hazırladığı *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni (OBM)*' dir.

Bir yandan yabancı dil öğretimine yönelik yeni yaklaşımlar, yöntemler ve teknikler geliştirilmeye çalışılırken diğer yandan da son zamanlarda yabancı dil öğretiminde dil-kültür bağlantısı üzerinde önemle durulmaktadır. Zira Avrupa Konseyi'nin çalışmaları sonucunda yabancı dil öğretiminde en son yöntem olarak geliştirilen *Eylem Odaklı Yaklaşım* yabancı dil öğrenen kişileri birer 'sosyal aktör' olarak kabul etmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013*

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin birinci bölümünde, yabancı dil öğretimi gerçekleştirilirken öğrenenlerin bu dilin ne kadarını öğrenmeye gereksinimlerinin olduğu? sorusuna yanıt aranması istenmektedir. Biz bu soruya *öğrenenlerin öğrenilen dili hangi alan ya da alanlarda ve toplumların hangi kesimleriyle iletişimde kullanmaya gereksinim duydukları?* sorusunu da ekleyebiliriz. Çünkü Avrupa Konseyi, farklı dil ve kültürlerle sahip Avrupa toplumları arasında iletişimi artırmak, serbest dolaşım ile birlikte ortaya çıkan Avrupa toplumlarının tüm kesimleri arasında doğrudan temas ve kaynaşmayı sağlamak, kişilerin bağımsız bir şekilde birbirleriyle işbirliği kurabilmelerini kolaylaştırmak gibi hedeflere ulaşabilmek amacıyla yabancı dil öğretimi üzerine çalışmalarını desteklemektedir. Metnin ikinci bölümünde dil kullanıcılarının dil deneyimleri sürecinde, dilsel ve kültürel sınırlar ötesi iletişim taleplerini toplumsal yaşamın çeşitli alanlarındaki karşılayabilen bir yabancı dil öğrenimini dikkate almayı önermektedir. Sekizinci bölümde de yine eğitim programlarının çok dilli ve çok kültürlü Avrupa'da yaşayanlarca gereksinim duyulan iletişimsel taleplere yanıt verebilmesi için, öğrenenlerin çok dilli ve çok kültürlü yetiyle donatılmalarını uygun görülmektedir. (2001:iv-vi).

Avrupa Konseyi, toplumlar ve bireyler arası iletişim ve etkileşimi artırma hedefine, geliştirdiği yabancı dil öğretim politikalarıyla ulaşmayı planlamaktadır. "Konsey, Avrupa'nın geleceği için çok kültürlü, çok dilli bir toplum yaratma anlayışını vazgeçilmez bir eğitim hedefi olarak belirlemiş ve bu hedefe ulaşma konusunda üye ülkeleri yönlendirmeye başlamıştır." (Demirel, 2003:241). Konsey'in oluşturmaya çalıştığı çok dillilik ve çok kültürlülük bilinci, sadece diğer ülkelerin dil ve kültürlerini öğrenmekle sınırlı tutulmayıp aynı toplum içerisindeki farklı bölgesel kültür ve dil kullanımlarını da öğrenmeyi kapsamaktadır. Avrupa Birliği de çok dilli ve çok kültürlü bir Avrupa yaratmayı arzuladığı için Konsey'in dil politikalarını benimsemektedir. Ancak bu hedefe ulaşıldığında insanlar birbirleriyle daha rahat iletişim kurup birbirlerini anlayabilir ve ortak yaşam alanlarını genişletebilirler.

Yabancı dil öğretimine dayanak noktası bağlamında Konsey'in dil politikaları irdelendiğinde, bir ülkenin resmî ya da ölçünlü dilini yabancı dil olarak öğretirken söz konusu dilin lehçeleri, şiveleri, bölgesel ağızları, varoş/sokak dili, sosyete dili, gençlerin kullandıkları dil, internet ya da sosyal medya dili gibi farklı dil kesitlerinin öğretimine de yer verilmesi uygun görülmektedir. İlkokul ve ortaokulda izlenen programlarda bir toplumun kullandığı ölçünlü dilin öğretimine yer verilse de lise döneminden itibaren ölçünlü dilin dışındaki dil kesitleri de öğrencilere verilebilir. Üniversitelerin yabancı dil bölümlerinde ise 'özel alan dili' gibi farklı alanların ve 'toplum dilbilim' çerçevesinde farklı toplumsal kesimlerin kullandıkları dil kesitlerinin öğretimine yer verilmesi yararlı olacaktır. Böylece uluslararası ortak kültür yaratılmaya çalışılırken, bu ortak kültürün parçaları olarak dilbilimsel ve kültürel açıdan sadece ulusal düzeyde değil, aynı ulusun farklı toplumsal katmanları düzeyinde çeşitlilik de ortak yaşamda yer alacaktır. Bu bağlamda yabancı dil öğretiminde çok dillilik ve çok kültürlülük uluslararası ve ulusal düzeyde kültürlerarası iletişim ve etkileşime olanak sağlayacaktır.

Ölçünlü dil, kişi ve sosyal çevreye göre değişmeyen, toplumun ortak anlaşma veya iletişim dili olan ve resmî kullanım şekli olarak da kabul edilen dildir. Aynı dilin standart kullanımı dışında kalan değişkenleri ise sosyal diyalektler ve bölgesel ağızları oluşturur. Biz bu çalışmada kökende aynı ortak dile dayanmalarına karşın birbirinden çok uzaklaşan ve aynı toplumun bireylerinin birbirlerini anlamaya karşılıklı iletişim kurma olanağı bulunmayan lehçeleri (örneğin Türkiye Türkçesi >Kırgızca veya Türkçe >Kürtçe) kapsam dışı bırakıp, aynı toplumun bireylerinin karşılıklı birbirlerini anlayıp iletişim kurabildikleri sosyal diyalektler ve bölgesel ağızlar bağlamında çok dillilik ve çok kültürlülüğün yabancı dil öğretimindeki yeri üzerinde duracağız.

1. Eylem Odaklı Yaklaşım

Avrupa Konseyi'nin hedefi özelde Avrupa vatandaşları, genelde ise tüm insanlar arasında iletişimi geliştirmektir. Bu amaçla Konsey, toplumların tüm bireylerinin yabancı dil öğretimi ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

öğrenimi çerçevesinde çok dillilik ve çok kültürlülüğe dayanan bir yabancı dil öğretimi yaklaşımını benimsemekte ve bunu yaşam boyu öğrenme hedefleri arasında değerlendirmektedir.

Konseyi'in hazırladığı *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni*'nde yabancı dil öğretiminde izlenecek yöntem olarak *Eylem Odaklı Yaklaşım* benimsenmiştir. İletişimsel yaklaşımın yerini eylem odaklı yaklaşım almaktadır. Eylem odaklı yaklaşımda dilin nasıl öğretileceği kadar niçin öğretileceği sorusuna da yanıt aranmaktadır. Zira söz konusu yeni yöntemin doğuş nedeni daha çok, niçin Avrupa vatandaşlarını çok dilli ve çok kültürlü yetiştirmek gerektiği sorusunun yanıtına dayanmaktadır.

Eylem odaklı yaklaşım, Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki serbest dolaşım olgusundan da hareketle öğrencilere öğrendikleri yabancı dilin yapısı üzerine betimleyici bilgi öğretmekten öte, öğrenenleri söz konusu dilin kullanıcıları olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Yabancı dil öğrenenler, o dilin kullanıcıları olarak değerlendirildiği için bireysel yaşamdan toplumsal yaşama ya da aile yaşamından iş ve eğlence yaşamına her alanda ve sokaktan akademik bir ortama tüm toplumsal kesimlerle söz konusu dil veya dillerde eylemlerini/görevlerini gerçekleştirebilmeleri öngörülmektedir.

Dolayısıyla eylem odaklı yaklaşım, yabancı dil öğretiminde ilk kez bilişsel (savoir) boyutta öğrenmeyi göz ardı etmemekle birlikte, daha çok öğrencilerin uzmanlık bilgileri (savoir-faire) ve hazır bulunuşluk (savoir-être) boyutlarında becerilerinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Sosyo-kültürel bağlamda yabancı dil öğrenenlerin farklı ülke ve bölgelerdeki sosyal grupların değerleri ve dil kesitleri konusunda bilgi sahibi olmaları bilişsel boyut; görsel-işitsel veya multimedya (televizyon, internet gibi) araçlarını kullanarak farklı kültür ve dil kullanımlarının farkına varabilmeleri/uzmanlık bilgileri; başkalarını anlayabilmeleri ve başkaları ile sosyal etkileşime geçebilmeleri hazır bulunuşluk yeteneğinin gelişimine örnek verilebilir (OBM,2001:8-9).

Eylem odaklı yaklaşım, yabancı dilin toplumsal boyutta kullanımını ön plana çıkarmaktadır. “Burada benimsenen yaklaşım, bir dili kullanan ve öğrenenleri öncelikle “sosyal aktörler” olarak yani, çeşitli durumlarda, belirli bir çevrede ve özel bir hareket sahasında yerine getirmeleri gereken (sadece dille sınırlı da olmayan) görevleri bulunan toplum üyeleri olarak gördüğü için genel anlamda eylem odaklı yaklaşımdır diyebiliriz. Söz konusu eylemler, dil etkinlikleri içerisinde yer alırken dil etkinlikleri de daha geniş bir sosyal bağlamın parçasıdır. Söz eylemlere anlamlarının tamamını kazandıran işte bu geniş sosyal bağlamdır.” (OBM,2001:6). Buyaklaşım,bireylerinher alanda ve tüm toplumsal kesimlerle bağlamsal düzeyde iletişime ve etkileşime geçebilmelerini öngördüğü için toplumdilbilimsel (sociolinguistique) ve edimsel/kullanımsal (pragmatique) boyutlar çerçevesinde yabancı dil öğretimine yer vermeyi hedeflemektedir.

Ortak başvuru metnine göre (OBM,2001:10) iletişimsel dil yeteneği *dilbilimsel,toplumdilbilimselvedimsel/kullanımsal*boyutlarıiçermektedir. Bunların her biri bilgi, uzmanlık bilgisi ve becerileri kapsar. *Dilbilimsel yetenekler*, sözcük, ses ve sözdizimi bilgileri gibi dilin iç yapısal boyutunu içerir.*Toplumdilbilimsel yetenekler*, dil kullanımının sosyokültürel boyutlarını, sosyal gelenekler bağlamında kuşaklar, cinsiyetler, sınıflar ve sosyal gruplar arasındaki ilişkileri yöneten normların toplumdilbilimsel bileşen çerçevesinde farklı kültürlerden bireyler arasındaki her tür dil iletişimini kapsar.*Edimsel/Kullanımsalyeteneklerise*,dilnin işlevsel kullanımı ile ilgilidir.

Ortak başvuru metni, mümkün olduğunca çok dil bilgisi, dil becerisi ve dil kullanımı üzerinde yoğunlaşmakta, iletişim yeteneklerini geliştirmenin, dilsel özellikler dışındaki boyutlarını da (sosyokültürel farkındalık, vs.) içerdiğini vurgulamaktadır (OBM,2001:5). Toplumsal boyutta dil kullanımı gerçekleştirmek,toplumdilbilimsel boyutu tanıyıp; toplumun farklı kesimlerinde o

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

dilin tüm kullanıcılarıyla iletişim kurarak eylem gerçekleştirebilmeyi öngörmektedir. Toplumda sözlü ve yazılı iletişim boyutunda karşılıklı iletişim, etkileşim ve anlaşılabilirlik asıl amaçtır. Öğrenenler, turizm, ekonomi ve medya gibi farklı alanlarda yabancı dili kullanabildikleri gibi, belli bir toplumda ebeveyn ile çocuk, doktor ile kenar mahallede oturan hastası, bürokrat ile işçi, politikacı ile köylü arasındaki konuşmaları yabancı dilde anlayabilmeli ya da yabancı dile aktarabilmelidirler.

2. Niçin Çok Dillilik ve Çok Kültürlülük?

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince hazırlanan tavsiye kararlarında çok kültürlülük ve çok dillilik Avrupa düzeyinde daha büyük bir yakınlaşma elde edilebilmek amacıyla dil politikalarının özünü oluşturur. Bu çeşitliliği iletişim yolunda bir engel olmaktan çıkarıp karşılıklı bir zenginleşme ve anlayış hâline getirmek için eğitim alanında büyük çaba harcanması öngörülmektedir. İşbirliğinin ve ortak anlayış güçlendirmek, insanlar arasında iletişim ve etkileşimi kolaylaştırılmakla mümkündür. Bu doğrultuda Kültürel İşbirliği Konseyi yabancı dil öğretimi bağlamında ülkelerin diğer üye devletlerin veya ülkelerdeki toplulukların ve bölgelerin dillerini kişilerin iletişim ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için öğrenmelerini sağlamak amacıyla aşağıdaki ölçütleri belirlemiştir (OBM,2001:2):

1. Başka bir ülkede bulunanların günlük işlerinde iletişimi mümkün kılacak ve ülkeye gelen yabancılarla anlaşmayı kolaylaştıracak dil bilgisini sağlamak.

2. Başka dil konuşan genç ve yetişkinlerin görüş, düşünce, duygu paylaşımı ve iletişimlerini sağlamak.

3. Diğer ülkelerdeki bireylerin düşünce yapılarının, kültürel miraslarının yaşam biçimlerinin daha geniş ve ayrıntılı anlaşılmasını sağlamak.

Kişi açısından çok dillilik, çok kültürlülükle bağıntılı görülmektedir. “Dil, sadece kültürün önemli bir özelliği değil, aynı zamanda kültürel kanıtlara ulaşmanın da yoludur. Kısaca kişinin kültürel yeteneğinde çeşitli kültürel özellikler (ulusal, yerel, sosyal) ayrı ayrı değil, karşılaştırılmış, etkileşmiş, zenginleşmiş, bütünleşmiş çokdillilik yeteneği bileşenini oluşturur.” (OBM,2001:4). Sonuçta yoğunlaşan uluslar ve bireyler arası ilişki ve işbirliğinin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi farklı kesimler arasında kurulacak iletişime bağlıdır.

3. Sosyokültürel Bilgi ve Kültürler Arası Farkındalık

Sosyal ağ örgüsü bağlamında ebeveynlerle evlatlar ve torunlar, tanıdıkları yabancılar, sokak insanlarıyla diplomat, kamu görevlisi ile bir kaporta ustası veya çiftçi arasındaki dilsel iletişim aynı çerçeveyi/dili içermez. Bu bağlamda sınıflar arası dilsel farklılıklar, kuşaklar arası dilsel farklılıklar, cinsiyetler arası dilsel farklılıklar, bölgesel dil farklılıkları, ideolojilere göre dilsel farklılık toplumdilbilimsel açıdan önemlidir. Böylece dil kullanıcıları sadece ülkeler bazında değil, aynı toplum bazında da kültürler arası farklılığa bağlı dilsel çeşitliliğin farkına varır ve çeşitli dil kesitlerinde iletişim ve etkileşime geçebilir. “Elbette belirtmek gerekir ki kültürler arası farkındalık her iki dünyanın bölgesel ve sosyal çeşitliliğinin de farkında olmayı içerir. Dil öğrencisinin ilk dili ve ikinci dilinin kültüründen daha çok sayıda kültürün farkında olması da bu bilinci zenginleştirir. Bu geniş açılı farkındalık her iki dilin kültürünü bağlama yerleştirmede yardımcı olur.” (OBM,2001:99). Yabancı dil öğrenenlerin, hem anadilinde hem de hedef dilde sosyokültürel donanımlı yetişmeleri öngörülmektedir. Zira kişiler arasında iletişimin kurulup ortak eylemlerin gerçekleşebilmesi kültürler arası farkındalığın edinilebilmesi ve farklı kültürlerin ilişkilendirilebilmesi ile mümkündür. Grice (1975:41-58), işbirlikçi eylemin gerçekleşebilmesini iletişimde uygun ifadelerin kullanabilmesiyle doğru orantılı görmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

4. İletişim ve Dil Yetenekleri

İletişimsel yetenek şu bileşenlerden oluşmaktadır (OBM,2001:103-116):

1) Dilbilimsel(linguistique) Yetenekler: Dilin yapısal kurallarıvesöz öbeklerinin veya dil öğelerinin anlamlı bir dizi oluşturma ilkelerigibidilbilgisel, anlambilgisel, sözcüksel,sesletimsel ve yazımsalyetenekleri, kısaca dilin sistem olarak öğrenilmesini içermektedir.

2)Toplumdilbilimsel(sociolinguistique) Yetenekler: Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde dil, sosyokültürel bağlamın bir ürünü olarak değerlendirilmekte ve buradan hareketle yabancı dil öğretiminde toplumdilbilimsel yetiyi edinmenin önemine vurgu yapılmaktadır.Resmîveya samimiyet ifadeleri, halk bilgeliği ifadeleri, belli grupların kullandıkları özel dil biçimleri, söyleyişvebiçem farklılıkları, lehçe ve ağız farklılıkları bu yetiyi oluşturur. Sosyal ilişkilerde dilsel kullanımlar sözcük seçiminden, sesletimb biçimine kadar a) statü,b) ilişkide yakınlık, c) eğitim durumu, d) meslek, e) yaşadığı ortam, f) yaş grubu, g) sosyal medya gibi etmenlere bağlı olarak çok farklılaşmaktadır. Zaman zaman medyada da yer alan söz oyunları ve duvar yazıları normal dilsel yapının dışında sosyokültürel yetinin önemli bir dilsel özelliğidir. Atasözlerive deyimler desosyokültürel yapının ifade biçimleri olarak kabul edilebilirler. Özellikle bölgesel ağızlar sosyokültürel boyuta bağlı olarak toplumdilbilimsel bağlamda farklı dil değişkenleri içermektedir. Bir kültürden diğerine değişen beden dilini de sosyodilsel yetenekler olarak tanımlayabiliriz.Nerede ve kiminle ne tür bir dil kullanmak gerektiğini bilerek tüm bu farklı sosyal grupların kullandıkları dil kesitleriyle iletişim kurabilmek temel hedef olarak belirtilmektedir.

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde belirtilen altı dil seviyesinin alt düzeylerinde yalnızca dilin sosyal ilişkiler ve kibarlık kurallarıyla sınırlı kullanımına yer verilirken, B2 düzeyinden itibaren, dil kullanıcılarının kendilerini durumlara ve kişilere göre sosyodilsel açıdan uygun bir dille ifade etmeye, konuşma çeşitliliğini anlama becerisi ve ileri düzeyde bir söyleyiş biçimi ve deyim kontrolü edinmeye başlamaları öngörülmektedir.

3) Kazanılan / Edimbilimsel(acquise) Yetenekler: Dilin farklı yazılı ve sözlü şekillerini işlevsel kullanabilme yeteneğini içerir. Dil öğrenenin tüm toplumsal kesimlerle iletişim kurabilecek, etkileşime geçebilecek ve ortak eylem gerçekleştirebilecek düzeyde öğrendiği yabancı dili kullanabilmesidir. "Konuşan insanın amacı kurallı tümceler kurmak değil, ne demek istediğini anlatabilmektir. Bu amacını da iletişim koşullarını yerine getirerek gerçekleştirir. İletişim kurallarına göre konuşanlar, söylemek istediklerini farklı şekilde dile getirirler, iletişimin toplumsal düzenlemelerine uygun davranırlar. İletişimde konuşmayı sağlayan bu toplumsal düzenekler, edimbilimin konusu içine girmektedir. Bu görüşlerin ışığında, edimbilimsel yeti, toplumdilbilimsel yetinin altında ele alınıp buna kuralların kullanımı denebilir(...).Kültürler arası iletişimin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, dilbilgisi yapılarına, sözcük düzlemine ve sesbilim özelliklerine ilişkin bilginin yanı sıra sözcenedimsözel gücünü anlamayı ve sosyokültürel açıdan hedef dile uygun iletişim stratejilerini kullanmayı içeren edimsel yeterliği de şart koşar." (İşisağ, 2008:115).Edimsel yeti öğrenilen dilbilimsel ve toplumdilbilimsel yetilerin uygun bir şekilde kullanıma dönüştürülebilmesidir. Bu üretim sürecinde edinilen bilginin kullanımı iletişim kuran kişilerin toplumsal statüsü, iletişim ortamı, bağlam ve iletişimin gerçekleştiği zaman, gibi koşullara bağlı olarak değişiklik gösterir. (Günay, 2004:243).

Dolayısıyla iletişimin gerçekleşebilmesi tüm bu dilsel yeteneklerin edinilmesiyle doğrudan orantılıdır.Çok dillilik ve çok kültürlülük yeterliliği aynı zamanda iletişimsel ve dilbilimsel farkındalığı desteklemekte, bu bağlamda farklı sosyal temsilciler arasında kendiliğinden gelişen ani iletişim durumlarında dilbilimsel boyutta ortaya çıkan çeşitliliğin iletişim ve etkileşimi engellememesi için ölçünlü dilin dışındaki dil kesitlerinin de öğrenimini içerecek yabancı dil

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

öğretim stratejileri geliştirmeyi öngörmektedir. Öğretme ve öğrenme hedefleri, iletişimsel dil yeterliliğinin çeşitlendirilmesi ve genişletilmesi bakımından dilbilimsel, toplumdilbilimsel ve edimbilimsel yeterliliğin tümünü kapsamaktadır. Böylece dil öğrenenler/kullanıcılar, dillerin dilbilimsel yapılanmasında neyin genel ve standart, neyin ise özel ve farklı olduğunun dahaiyibilincine varırlar. (OBM,2001:126-128). Artık hedef dilde ölçünlü dil çerçevesinde yer alan belli yapısal kullanımlarını öğretmek ve öğrenmek yeterli görülmeyip, dilin bir kültür ürünü olduğu gerçeğinden hareketle o dilde farklı kültürlerle göre değişen sosyodilsel kullanımları da öğretmek ve öğrenmek öngörülmektedir.

Şivelerin, bölgesel ağzların kullanımı, sokak dili, internet dili ölçünlü dil açısından değerlendirilip hata olarak mı kabul edilecek yoksa çok dillilik ve çok kültürlülük çerçevesinde mi görülüp uygun bulunacak? Bu sorunun yanıtı da yabancı dil öğretimindeki hata değerlendirmeleri açısından önemlidir. Yabancı dil öğretimi/öğrenimi çerçevesinde, bir ülkenin ölçünlü dili dışındaki dil kesitlerinin kullanılmasından doğan toplumdilbilimsel ve sosyokültürel yanlışlar, bir hata olarak değil, çok kültürlülük ve çok dilliliğin doğal sonucu iletişim ve etkileşim becerisinin gerçekleşmesinde artı bir değer olarak kabul edilebilir. Zira sosyokültürel bağlama uygun dil kullanımları, her tür sınırların ortadan kalktığı bugünün bilgi ve teknoloji toplumunda toplumdilbilimsel yeteneğin geliştirilmesi açısından önemli olduğu kadar aynı zamanda bir gereksinimhâline gelmiştir.

Ortak başvuru metni, yabancı dil öğretiminin değerlendirme boyutunda dilbilimsel, toplumdilbilimsel ve edimsel yeterliliklerin ölçülmesini önermektedir. Dolayısıyla dil öğretiminde sadece bilişsel boyutta dilin yapısal sisteminin öğrenimi değil, dilin sosyokültürel bir olgu olduğu yaklaşımından hareketle toplumsal dil uygunluğu ve belirli bir çevre veya özel bir hareket sahasında edimsel boyutta dil kullanımı yeterliliklerinin değerlendirilmesi uygun görülmektedir.

5. Toplumdilbilim ve Yabancı Dil Öğretimi

Çağdaş dilbilimin kurucusu İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'den itibaren dilbilimciler dilin öğelerini ve yapısını toplumsal dış değişkenlerden bağımsız bağdaşık ve soyut bir sistem olarak ele alırlar. Yapısalcılığın bir uzantısı olarak benimsenen üretici-dönüşümsel dilbilim akımı da bağdaşık bir dil dizgesini göz önünde bulundurarak bu dizgeyi toplumsal bağlamdan soyutlamıştır. Ancak özellikle Amerika'da toplumdilbilim üzerine çalışmalarının başlamasıyla birlikte dilin bağdaşık bir dizge olmadığı konusunda durulmaya ve aynı toplum içerisinde toplumdilbilimsel bağlamda toplumsal katmanlara özgü dilsel türlerin çeşitliliğinden söz edilmeye başlanılmıştır. (İmer, 1987:215-216).

Yeni bir dilbilimsel yaklaşım olarak kabul edilen toplumdilbilim, dili toplumsal gerçekler, topluluklar, gruplar, bölgesel kullanımlar gibi dış değişkenlere bağlı olarak ele alır. Bir başka deyişle dili, toplumsal bağlamda somut kullanımından hareketle inceler. Toplumdilbilim, dili dilbilimin yaklaşımının aksine soyut bir olgu olarak değerlendirmeyip onun kullanıcılarla bağıntılı olarak var olduğu ve şekillendiği görüşündedir. Toplumdilbilimin kurucusu olarak kabul edilen Amerikalı toplumdilbilimci Labov (1966/2006), dilin toplumsal bir olgu olduğunu ve bu açıdan değerlendirildiğinde dilbilimin, toplumdilbilimin bir parçası olduğunu savunur. Labov ölçünlü (standart) dilin dışında çeşitli toplumsal ve bölgesel dil kullanımlarından söz eder. Ölçünlü dil, belli bir norma dayanan ve bölgesel veya toplumsal değişkenlere göre değişmeyen tüm toplumun ortak dili olarak adlandırılabilir. Ölçünlü dil özellikle okul aracılığıyla tüm bireylere öğretilen ortak (langue commune) ve resmî (langue formelle) dildir. Bölgesel türler (diyalektler) ise bir bölgeden veya yöreden diğerine değişebilen veya belli bir bölgeye özgü kullanım şekillerini içerir. Farklı sınıfların kullanımına göre değişiklik gösteren toplumsal türler, *sosyolektler* olarak adlandırılmaktadır. Sosyolektlerin oluşumunda kişilerin, eğitim, meslek, yaş grupları ve sosyal çevre gibi faktörler önemli etkenler olarak görülmektedir. Mesleklere özgü farklı dilsel kullanımlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

da soyolektler arasında değerlendirilmektedir. Ölçünlü dilde var olmayan bazı sözcük, ses veya kavramlar farklı kesimler tarafından kullanılabilir. (İmer, 1987:219-227).

Toplumdilbilim, dilin çeşitli değişkenlere göre farklılık gösteren doğal kullanımı ile ilgilenmektedir, zira dili basit teknik bir iletişim aracı olarak görmeyip, onu kullananların oluşturduğu kültürel bir ürün olarak değerlendirmektedir. Toplumdilbilim, "dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle bu iki tür olgu arasındaki eşdeğerliliği inceleyen karma" (Vardar ve diğ., 1980:144) bir daldır. Baylon'a göre (1997), toplumdilbilim bir dil topluluğunun içerisinde bir arada yaşayan farklı kullanımları toplumsal yapılarla bağıntılı olarak ele almakta ve dilin sosyokültürel bağlamda incelenmesini içermektedir. McKay ve Hornberger, *Toplumdilbilim ve Dil Öğretimi* adlı yapıtlarında toplumsal değişkenlere göre dil kullanımında meydana gelen değişimleri incelemektedirler.

Bireysel, toplumsal ve kültürel bir kurum olan dil farklı toplumlarda farklı diller olarak şekillendiği gibi aynı toplum içerisinde kullanılan dil de bölge ve toplumsal katmanlara göre farklı dil türleri içerebilir. Toplumdilbilimsel yaklaşım dilin ortama göre nasıl farklı kullanılabilirliğini ele alır. "Toplumsal yapı içerisinde çeşitli etkenler ayrı ayrı dil kullanım biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur." (Toklu, 2003:137; aktaran Şahin, 2007:468). Toplum ve dili homojen kurumlar olarak değerlendiren Eker (2007:127), dil farklılıklarının oluşmasının başlıca nedenini zaman, coğrafya ve toplumsal yapı gibi etkenlere bağlamaktadır. Dildeki değişimlerin nedeni toplumsal faktörlere bağlı olabileceği gibi tarihsel ve çevresel faktörlere de bağlı olabilir. Örneğin, tarihsel gelişim sürecine göre dildeki değişim (chronolecte), bölgesel dil kullanımı (régiolectle), işçi ya da burjuva gibi grupların dili (sociolecte), dil-ideoloji ilişkisi bağlamında düşünceye göre dil kullanımındaki değişim (idiolecte). Bu parametrelere bağlı olarak gözlemlenen değişiklikler aynı zamanda dildeki dinamizmi de ortaya koyar.

Toplumdilbilim dili dil-toplum ilişkisi bağlamında farklı kullanımlarıyla ele aldığı için "dil öğretimi daha kapsayıcı, alanlar arası bir bakış açısının odağı durumuna gelme eğiliminde; salt ses ve biçime dayalı bir öğretim gözdeliğini yitiriyor. Bunun yapılabilmesi ise dili kullanacak kimsenin konumu, üstleneceği roller, dilin kullanılacağı zaman ve yer, konuşmanın konusu gibi değişkenlerin göz önüne alınmasını gerektiriyor. Başka bir anlatımla dilin toplumsal iletişim bağlamı önem kazanıyor. (...) Bu anlayışa göre dil kullanımında amaç yalnızca doğruluk değil, uygunluk ve geçerliktir. Asıl erek iletişim olduğundan, anlaşılabilirlik ve yerindelik, en az dilbilgisine uygunluk ölçüsünde önemlidir." (Kocaman, 1983). Toplumsal değişimlerin ortaya çıkardığı gereksinimler çerçevesinde kişi ilişkiler geliştirebilir. Aynı dili konuşanlar içinde buldukları toplumsal çevrenin farklı dil kesitleri kullanabildikleri gibi, bir konuşmacı iletişimde bulunduğu çevrelerin durumuna göre farklı dil kesitlerini kullanabilir. İnsanların evde, arkadaş grubu arasında, işte ya da resmî bir kurumda, okulda kullandıkları dil kesitleri farklı olabilir. Eker, dil kesitleri arasındaki geçişi, kod değişimi olarak tanımlamaktadır. "Evde ailesiyle kahvaltısını yaptıktan sonra mesaiye giden, mesaiye değişik toplumsal katmanlardan mükelleflerle görüşen; amirine 'arza çıkan', akşam dairenin sosyal tesislerinde arkadaşlarıyla eğlenen bir kamu görevlisi de sözel iletişimde, bireysel dilini toplumsal süreçlerdeki ilişkilerin niteliğine ve farklı dil bilgisel düzeylere uyarlamakta, yani kod değiştirmektedir. Kod değiştirme; cinsiyet, yaş, psikolojik durum, sosyo-ekonomik düzey gibi farklı değişkenlere de bağlıdır." (2007:129). Birçok ortamda başarılı iletişim ve etkileşimi gerçekleştirebilmek farklı dil kodlarını anlayıp kullanabilmekle doğru orantılıdır. Yabancı dil öğrenen öğrenciler sadece kamusal alanlarda ya da toplumun üst kesimleriyle iletişimde hedef dili kullanmaya gereksinim duymayıp toplumun farklı kesimleriyle, sosyal medyada veya sokakta farklı bölgeden insanlarla da iletişim ve etkileşimde de söz konusu hedef dili kullanacaklardır. Ayrıca "öncelikli olarak sözlü iletişime duyulan gereksinim, "toplumdilbilim" çalışmalarının dil öğretimine yansımaları sağlamıştır." (Şahin, 2007:467).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Bir çocuk yetiştiği ortam veya ortamlara göre çok dilli yetişebildiği gibi, farklı toplumlarla iletişim içerisinde olan bir yetişkin de çok dilli olabilmektedir. Bu durum yabancı dil öğretiminde de uygulamaya konulmalıdır ki söz konusu yabancı dili öğrenen kişi, hedef dilde çeşitli dil kesitlerini kullanarak farklı toplumsal katmanlarla iletişim kurabilsinler. Kültürlerarası iletişimde başarılı olmak kültürel ve toplumsal duruma uygun bağlamda dil kullanımlarını bilmekle doğru orantılıdır. Bu çerçevede yabancı dili sadece okulda kullanılan ölçünlü dille sınırlı tutmayıp, gerçek iletişim ortamlarındaki uygun farklı kullanım şekilleriyle edinmenin daha yararlı olacağı kanısındayız.

Uygulamalı dilbilim kapsamında yabancı dil öğretiminde toplumdilbilim alanından örneklere yer verilmesi öğrenenlerin hedef dilde toplumun her kesimiyle ortak eylem gerçekleştirmeye yönelik performanslarının artmasına katkıda bulunacağı yadsınamaz bir gerçektir. İşisağ (2009:279), *Toplumdilbilimin Yabancı Dil Öğretimine Katkısı* adlı çalışmada başarılı ve kullanım ağırlıklı bir yabancı dil öğretimi için toplumdilbilimsel yetiyi yabancı dil öğrenenlerde geliştirilmesi gereken bir yeti olarak açıklamıştır. Dilsel çeşitliliğin yoğun olduğu kadar bu dilsel çeşitliliğe sahip toplum ve bireyler arasında sürekli iletişim ve etkileşimin yaşandığı bir dünyada yaşamaktayız. Bu nedenle yabancı dil öğretimi her geçen gün daha da artarken aynı zamanda sadece ölçünlü dillerin öğretimi/öğrenimi değil dilin sosyal bağlamlarda kullanımını öğretme/öğretme önem kazanmıştır. Yabancı dil sınıfında dilin çok dillilik ve çok kültürlülük bağlamında öğretimi daha etkili görülmektedir. Yabancı dili, öğrencinin düzeyi ve gereksinimlerini dikkate alarak öğretmenin yanında kültürel bağlam içerisinde farklı toplumsal çevrelerin kullandığı dil kesitlerini öğretmek de bir o kadar önemlidir. Zira sadece ölçünlü dili tek düze bir şekilde öğretmek yeterli görülmemektedir. Bu gelişme ve gereksinimler dikkate alınarak etkili yabancı dil öğretim programları, yöntemleri, materyalleri, etkinlikleri ve ölçme-değerlendirme süreçleri düzenlenmelidir.

6. Kullanılabilecek Materyaller

Günümüzde yabancı dil öğretiminde kullanılan araç-gereçler de değişmeye başlamıştır. Bilim ve teknolojideki gelişmelere paralel olarak yabancı dil öğretiminde her tür özgün/otantik materyallerin kullanımı, eğitim amacıyla hazırlanan materyallerin önüne geçmiştir. Geleneksel yöntemlerde daha çok öğretim amacına yönelik özel hazırlanmış eğitsel dokümanlar kullanılırken, günümüzde yaygın olarak kullanılan iletişimsel ve eylem odaklı yöntemlerde reklam ürünlerinden trafik levhalarına, video kılıplardan gazete ya da web ilanlarına, şarkılardan sokak röportajlarına kadar her türlü otantik/özgün dokümanlara yer verilmektedir. Geleneksel yöntemlerde yer alan dokümanlar ölçünlü dil kullanımını içerirken, iletişimsel ve eylem odaklı yöntemlere göre sürdürülen yabancı dil öğretiminde sık kullanılmaya başlayan bu özgün dokümanlar farklı toplumsal dil kesitlerini de yansıtabilmektedir. Toplumdilbilimsel açıdan yabancı dil sınıfında iletişimsel dil becerilerini geliştirmek amacıyla sesletim, sözcük ve sözdizimi açısından farklı dil kullanımı ve tipik öğrenme materyalleri üzerine örnekler sunulabilir. Söz konusu gelişmelere paralel olarak çok dillilik ve çok kültürlülük yaklaşımı doğrultusunda toplumların her kesimden dil kesitlerini içeren dokümanlara yabancı dil öğretiminde yer verilmesi önemli bir gereksinim hâline gelmiştir.

7. Farklı Dil Kesitleri Üzerine Örnekler

Dil insanlarla var olduğu ve şekillendiği için sosyal bir olgudur. Bir ülkede tüm toplum günlük yaşantısında aynı ölçünlü dili kullanmamaktadır. İnsanların sosyal çevreleri ile kullandıkları dil arasında bir ilişki bulunmaktadır. Toplumsal sınıf veya gruplar, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ikamet yeri ve bölgesel farklılıklar gibi etkenler aynı toplum içerisinde çeşitli dil kesitleri oluşturmaktadır. İnsanlar dili sadece yazılı iletişimde metinler aracılığı ile kullanmazlar, yaşamın her alanında çevrelerindeki insanlarla dili daha çok sözlü iletişim boyutunda kullanırlar. Bu

durumda farklı toplumsal kesimler veya coğrafyadan insanlarla iletişimde onların kullandıkları dili anlamaya gereksinim duyulmaktadır.

7.1.BölgeselŞiveler/Ağızlar (LangagesRégionaux):

Dil canlı bir varlıktır, dolayısı ile sürekli değişime uğrar. Ancak bu değişim bazen aynı dili konuşan toplumun farklı bölgelerinde öyle bir değişime uğrar ki artık aynı dilin lehçeleri arasındaki ortaklık fark edilemeyecek kadar azalır ve aynı toplumun bir parçası olmalarına karşın farklı lehçeleri kullanan insanlar arasında iletişim, dilin lehçelerinin büyük değişikliğe uğraması nedeniyle adeta imkânsızlaşır. Bu nedenle söz konusu durumdaki lehçeleri bir ulusal dilin kesiti olarak yabancı dil öğretimi kapsamında değerlendireme olanağı bulunmamaktadır.

Lehçe (diyalekt), bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolunu oluştur. Türk dilinin lehçelerine Kürtçe, Lazca, Kırgızca, vs. örnek verebilir. Şivede ayrıntılar, lehçede olduğu kadar keskin değildir, örneğin İstanbul ağzında *gelirim* derken, Türkistan şivesinde *kelür men* denir. Ancak ayrıntı yazı diline girmiştir. Ağız ise aynı dil içinde ses, şekil ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine özgü konuşma diline denilir. Örneğin Trabzon ağzı.Bölgesel dil kullanımında farklılıklar en çok sesletim ve sözcük boyutunda görülmektedir:

Karadeniz:

kiteyırım- cideyrum = gidiyorum

gostil = patates

Ege:

gidivereyom = gidiyorum

veeri = durmadan

İç Anadolu:

çerdek = çekirdek

çömçe = kepçe

Trakya:

curafya = coğrafya

zere = demek ki

Doğu ve Güneydoğu Anadolu:

gidirim-gidirem = gidiyorum

süllüm = merdiven

Fransa'da bölgesel diller deyince 13 diyalekten söz edilmektedir. Avrupa Diller Bürosu ise, daha az kullanılan diller üzerine yaptığı çalışmada Fransızca koluna bağlı 10 dil topluluğundan söz etmektedir. Bunlar;breton, catalan, corse, languescréoles, alsacien, basque, mosellan (luxembourgeois), flamand, occitant ve languesd'oil.Dominik'te oluşan créole, ses,sözcükvesöz dizimi açısından ölçünlüFransızcadan farklılık göstermektedir, şiveye örnek verilebilir:

créoledominiquaisfrançaisstandart

nufénousavonsfaim

nugadejonouslesregardons

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Fransa'da bölgesel ağız farklılıkları pek görülmemektedir. Bununla birlikte Fransa'nın kuzey-doğu kesiminde kullanılan *Ch'ti dili*(*ch'tivalenciennois, ch'tiberckois, ch'tilillois*)'ni bölgesel ağıza örnek verebiliriz:

patalon = pantolon

sinmdi = samedi

alle = elle, i = il, lui

huche = porte

braire = pleurer

bénache = heureux

7.2. Köylü Dili (LangagedesPaysans):

İnsanlar yaşadıkları coğrafi-sosyal çevreye göre de farklı dil kullanırlar. Köylülerin kullandıkları dil ölçünlü dile göre sesletim açısından biraz daha kaba olduğu gibi anlamsal açıdan da farklı kelimeler kullanmaktadırlar:

emice, emmi = amca

çente = çanta

baldırcan= patlıcan

kızan, hızan = çocuk

haçan= madem

bıldır = geçen yıl

Örnek bir köylü konuşması:

EsselaamAliiküüm...

-AliikümSelaam, buyrun, buyrun. Kimler gelmiş, kimler gelmiş, geçineleşöle dip sedire. Hoş geldin. Erhan agepaltunu alıyım.

-Hoşgördük, bayramınız mübarek olsun, Allah bu günnereginegavışdırsın.

-Amin, amin cümleynen beraber, sizin de mübarek olsun. Haçça aba, mantunu çıkar da irahat otur, iğreti gibi durma.

-Ana yoo, fazla durmıyacaaz, daha yiniçikdik, ilk sizden başladık, daha bi sürü gapı var.

-Diyelegiy ana; zaten bayramdan bayrama gelirsiniz, ataş almaya mı geldiniz?

Fransızca ve Türkçeyi karşılaştırdığımızda Fransızcada ölçünlü dilin dışındaki dil kesitleri arasında köylü dili olarak kabul edeceğimiz dil kesitine pek rastlanmamaktadır. Zira Fransa'da eğitim düzeyi Türkiye'ye oranla yüksek olduğu için köyde oturan insanlar da eğitim yoluyla kazandırılan ölçünlü dili kullanmaktalar. Daha çok köylü dilini Fransız devrimi öncesi yazarlardan Molière'in eserlerinde rastlaız. Farklılıklar özellikle ünlü ve ünsüz harflerin fonetik değişiminde görülür:

vraye = vraie

quement = comment

amiquié = amitié

Sözcük farklılıkları:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Pardienne= signification: par dieu

Bailler = signification: donner

Dégaine = signification: bizarre:

7.3.Aristokrat Dili (Langae de l'Aristocratie) - Burjuva/Sosyete Dili (Langage de la Bourgeoisie):

Aristokratlar ağdalı bir dil kullanmaktadırlar. Kasabalı anlamına gelen burjuva, köylü kesime göre daha ölçünlü bir dil kullanırken daha üst bir tabaka olduklarını kanıtlama adına, soyluların kullandığı ağdalı dili taklit etmeye çalışmaktadırlar. Bazen kibar olma adına gereksiz nezaket sözcükleri de kullanmaktadırlar:

valide = anne

müteşekkir olmak = teşekkür etmek

Niveausoigné = Pourriez - vous, s'ilvousplaît, me passer le sel?

Niveaufamilier = Passe - moi le sel!

Je vous en prie de bienvouloirm'excuser

Niveaufamilier= je vousprésentemesexcuses

7.4.Sokak/Varoş Dili (Langage de Banlieu):

Avrupa'da daha çok fakir göçmenlerin yerleştiği ya da şehirlerde alt gelir ve kültür düzeyine sahip insanların yaşadığı kentlerin kenar mahallelerinin dilidir. Bu kesimlerin diline sokak dili de denilebilir. Türkiye'ye oranla Fransa'da daha geniş bir kitlenin kullandığı varoş dilinden söz edilebilir:

ayarçekerük annem! = bir indirim yaparız hanımefendi

dayımolu = dayı oğlu

anadın mı? = anladın mı?

auche = dur, difficile

cheumchemo= moche, laid

daronne, reum = mère

tiép= pitié

Elle étaitauche à sauter cette grille!

Commentt'es trop cheumsamère!

Tu me fais trop tiép!

7.5. Gençlerin Dili (LangagedesJeunes):

Gençler, ölçünlü dilin dışında kendilerine özgü sözcük ve kavramlar oluşturmaya, kelime ve kavramları farklı anlamlarda kullanmaya başlamışlardır. Tüm dünyada gençlerin kullandığı dinamik dilin toplumdilbilimsel bağlamda ölçünlü dilden çok farklı bir şekilde hızla geliştiğigörülmektedir.Gelişen teknoloji, özellikle internet ve cep telefonu ile iletişim ve mesajlaşmalar, yabancı dillerin etkisi gibi etkenler gençler arasında yeni bir iletişim ve anlaşma dili yaratmıştır. Ancak bu dili kullanan grubun dışında kalanlar için bu dil ile anlaşabilmek oldukça güç

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

gözükmektedir. Bununla birlikte kullandıkları yeni kavram ve sözcükler çok hızlı bir şekilde popülerleşmektedir:

- atar yapmak = tavır yapmak
- manyak olmak = çok güzel olmak
- tikican = konuşma ve giyimi farklı olan
- mujuks = öpüşmek
- pampa = en yakın arkadaş
- hangieventeakıyoz = hangi partiye gidiyoruz
- stayla = ezik, sefil
- mettre la sauce =accélére
- bavard, débarbot = avocat
- cibiche, clope, cousue, tige = cigarette
- encloque =gebeolmak
- poulet = policier
- türbin, turf = travail
- panier à sallade = car de poliçe

7.6.Cinsiyete Göre Dil Kullanımı: Erkek Dili / Kadın Dili (LangagedesSexes):

Kadın ve erkek dili cinsiyete bağlı olarak birbirinden farklı kullanımlar içermektedir. Kadın ve erkek konuşmasındaki farklılıklar dilbilgisi kullanımından, sesletime, sözcük kullanımından edimsel özelliklere uzanır. Kadın ve erkekler aynı şekilde iletişim kurmazlar. Ancak günlük yaşamın her anında birbirleriyle iletişim içerisinde olmak durumundadırlar.

Erkek dilinin özellikleri: 1)Emrivari ve kaba bir hitap şekilleri vardır. 2) Anlatmak istediklerini doğrudan ve az sözcük kullanarak söylerler.Erkek dili netçe olarak adlandırılır. 3) Daha küfürlüve argo ifadeler kullanmaktadırlar:

Bu erkekleri ilgilendiren bir şey = çevirisi: Bunun bilinen mantıklı bir açıklaması yok

Hmmm evet çok ilginç hayatım = çeviri: Sen hala konuşuyor musun?

çaça = sokak kadını

dalga = gizli sevgili, gizli iş,

kaşar = oyunda açkgöz, kurnaz olan kimse

akmak = çabucak ortadan kaybolmak

Türk erkeklerin aralarındaki hitap şekilleri:koçum, üstad, hacı, eyvallah, oğlum, kanka, abi,

vs.

Fransız erkeklerin sıkça kullandıkları ifadeler ve demek istedikleri:

Je t'aime, tu dors = signification: onfaitl'amour

J'aifaim = signification:tunousfais un bon petitplat.

fric, graisse, lard, love, némo, os, pion, pèse, plaque, ronds = argent

Turkish Studies

International PeriodicalFortheLanguages, LiteratureandHistoryofTurkishorTurkic
Volume 8/10Fall 2013

archer, bleu, cogne, flic, keuf, matuche, poulet, royco, ripou = policier

unegonzesse=unebonnefemme

pleurer = chialer

ladèche = manqued'argent

taper = emprunter de l'argent à qqn.

ungoss= un enfant

Fransız erkeklerin aralarındaki hitap şekilleri: mec, copin, gars (oğlan), monvieux (dostum), vs.

Kadın dilinin özellikleri: 1) Kadınlar söylemek istediklerini doğrudan söylemezler, bu nedenle dilleri bükçe olarak adlandırılır. 2) Kadınlar detaycıdırlar, anlatmak istediklerini çok kelime ile ayrıntılı bir şekilde anlatırlar. 3) Anlatımda belki, bilmem, şey gibi gereksiz sözlere daha çok yer verirler. 4) Kadınlar erkeklere göre daha nezaket kurallarına uygun ve zaman zaman ağdalı bir dil kullanırlar. Örneğin Türk kadınlar özel isimlere ek getirler: Ayşeciğim, fatmacıgım, şekerim, güzelim... Fransız kadınlar da bu durumda birbirlerine benzer şekilde hitap ederler: mapuce, ma belle, mavielle. Kadınlar da şifreli bir şekilde argo ve küfürlü konuşurlar. (Kocaer, 2006: 98-99; Bingölçe, 2002: 10). Çiftler arasındaki konuşmalarda kullandıkları sözcükler Türk kadınlarında: canım, aşkım, hayatım, bitanem, sevgilim, balım, aslanım şeklinde iken Fransız kadınları monpetitchou, mabiche, matortue, moncoeur şeklindedir.

7.7. Beden Dili (Langage Corporel):

Bir şeyleri anlatmak için sözler kadar, beden dilini kullanmamız da önemlidir. Zira her şeyi sözle değil, bazen beden dilini de kullanarak anlatmaya çalışırız ya da sözle söylemediğimiz bazı şeyleri beden dilimiz ele verir. Ancak beden dilinin kullanımı bir toplumdaki diğerine farklılıklar gösterebildiği gibi, kullanılan jest ve mimikler bir kültürden diğerine farklı anlamlar da içerebilir. Bireyin herhangi bir davranışını doğru yorumlayabilmek yaşadığı toplumun kültürel yapısını bilmeye bağlıdır. Yabancı dil öğrenimi beden dilinin ana dil ve erek dilde farklı kullanımlarını bilmeyi gerekli kılmaktadır.

Örneğin, Türkler *burama kadar geldi* demek için, ellerini açık ve avuç içi yere paralel şekilde çene altında tutarken, Fransızlar ellerini aynı şekilde başlarının üzerinde tutmaktadır. Birisine deli demek için Türkler ellerini kafalarının yan tarafında el ve parmaklar yukarı doğru açık şekilde içe-dışa çevirirken, deli anlamında Fransızlar işaret parmaklarının ucunu alınlarının yan tarafına koyarak aşağı yukarı çevirirler. Türk kültüründe el yukarı doğru açık vaziyette baş ve işaret parmağı ile daire şekli yapılması ağır bir küfür ifade ederken, Fransız kültüründe benzer hareket bir mükemmelliği ifade etmektedir. Türk kültüründe sağ işaret parmağının dik bir şekilde yukarı kaldırılması *dikkatli ol sana sorarım!* ya da *dur orada!* gibi anlamlarında bir tehdit içerirken, Fransız kültüründe bu sessiz ol! anlamına gelmektedir. Oysa Türk kültüründe *sessiz ol!* derken işaret parmağı dik şekilde ağzın üzerine getirilmektedir.

7.8. İnternet Dili (Langage d'Internet):

Günümüzde insanlar arası iletişimde bir sosyal medya aracı olarak da kullanılan internet önemli yer tutmaktadır. İnternetin çok kısa bir geçmişi olmasına karşın, dünya çapında yaygın bir kullanım alanı edinmesi nedeniyle kitle iletişim araçları arasında yer almakta ve insanların çoğu artık internet diliyle iletişim kurmaktadır. Gün geçtikçe kullanım alanı genişleyen bu iletişim aracıyla birlikte hayatımıza yeni ifade şekilleri, farklı anlatım kalıpları, kısaltma ve semboller girmiş ve girmeye de devam etmektedir. İnternet adeta yeni bir "sosyolecte"/dil yaratmış ve bu dil tüm internet kullanıcıları tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanılmıştır. İnternet dilinde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

ölçünlü dil hiç kullanmamakta, sözcük ve cümlelerde kısaltmaya gidilmektedir. Söz konusu ifadelerin çoğu internet diline özgü bir kullanım içermektedir. Ayrıca internet dilinde cümlelerden oluşan diyaloglarla kurulan iletişimin yerini kısaltılmış kelimelerle oluşturulmuş diyaloglar üzerinden sağlanan iletişim almaktadır. Sonuçta tüm bu kullanımlar dilsel ve iletişimsel açılardan bir sistem oluşturmaktadır. İnternet kullanıcıları oldukça kısaltılmış ya da kodlanmış bir yazı dili ile adeta konuşma dili düzeyinde hızlı bir iletişim gerçekleştirmek istemektedirler.

Aynı zamanda konuşma dilinde olduğu gibi duygu ve heyecanlarını da karşı tarafa aktarmak ya da hissettirmek isterler. Bunu gerçekleştirmek için de internet ortamında yazı ve sembollerden yararlanmaktadırlar. İnternet üzerinden iletişim kuranlar şekilsel açıdan yazı; ancak içerik açısından ise sözlü bir kod kullanmakta ve yazıyı konuşmaktan ya da yazı ile konuşmaktadırlar. Dolayısıyla yabancı dil öğretimi kapsamında internetin bir iletişim aracı olarak ortaya çıkardığı yeni ifade şekillerinin ana ve erek dilde kullanımının öğretimine yer verilmesi yararlı olacaktır:

- slm = selam
- ok, tmm = tamam
- bye = gülegüle
- e = evet
- kahv6 = kahvaltı
- zzz = uyukum var, uyuyorum
- 1+1 = yanımda biri var
- 100 =yüzyüze
- MCK = öptüm
- asl = age, sex, location
- bjr =bonjour
- ui = oui
- ok, d'acc = d'accord
- pk = pourquoi
- ama = à monavis
- koi de 9? = quoi de neuf?
- a+, @+ = à plutard
- xxxx = bisous, kiss, xoxo
- ASV = age/sexe/ville
- A12C4 = a un de cesquatres

İnternet dilinde Türkçe ve Fransızca kullanımlarda dikkat çeken bir kaç özellik: her iki dilde de bazı kelimelerin sadece ünsüz harfleri kullanılırken, bazı kelimelerin bir kısım sessiz harfi yazılmakta, bazen de kelimelerin sesli ve sessiz ilk harfleri alınmakta, zaman zaman İngilizce ifadeler yer verilmekte, harflerle birlikte rakamlarda aynı sözcük içerisinde yer almakta, cümle oluşumlarında ise sadece kelimelerin ilk harfleri kısaltılarak verilmekte, bazı anlatımlar sadece büyük harflerle ifade edilmekte, Türkçede bazı kelimelerin sadece ilk harfi kullanılmakta,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Fransızca bazı sözcükler okunduğu gibi yazılmakta ve Fransızca olmayan "k" harfi kullanılmaktadır.

7.9.Deyim ve Atasözleri (ProverbesetIdiomes):

Yabancı dil öğretiminde A1, A2 ve B1 düzeylerinde deyimlerin öğretimine, B2, C1 ve C2 düzeylerinde ise atasözlerinin öğretimine dil-kültür ilişkisi bağlamında yer verilebilir. Deyim ve atasözleri de günlük yaşantımızın her anında karşılaştığımız dil kullanımlarıdır. Bu çerçevede sosyo kültürel kullanımları bağlamında halk bilgeliği ifadeleri olan deyim ve atasözlerini de tanıyıp bilmek önem kazanmaktadır. Ancak deyim ve atasözleri bilindik dilbilgisi kurallarına uygun bir şekilde yapılmadıkları gibi söz konusu yapılarıdaki sözcükler normal anlamları dışında anlamlar içermektedirler. Deyim ve atasözleri standart dilin kurallarına göre oluşan dil sistemi içerisinde değerlendirilerek anlamlandırılmaz. Çünkü genelde deyim ve atasözlerinde göndergeler normal dilsel sistem kuralları çerçevesinde açık olarak iletiyi ortaya koymaz, iletiyi anlayabilmek için o dili kullanan toplumun kültürel yapısını bilmek gerekir. Zira bu söz varlıkları kültürel derinlik ve mecazi anlamlar içerebilirler. Bu durumda öğrenci anlamsal çözümlenmeyi veya iletiyi anlamayı ancak kültürel bağlamdan hareketle algılayabilir, hedef dilin dilbilgisel veya sözcüksel yapısını çözümlenerek iletiyi alımlaması olanaksızdır.

*Deyimler:*Söz dizimsel açıdan kalıplaşmış, anlamsal açıdan da bütünlük oluşturan sözcükler topluluğudur. Deyimler bir kavramı özel bir kalıp içerisinde verir. Örnek: Bir Fransız Türk'e "ce n'est pas très catholique ce que vous faites" (bu yaptığınız pek net, anlaşılır değil) anlamında kullanılmaktadır. Bu deymi bilmeyen Türk (bu yaptığınız katolikçe / katolikliğe uygun değil) şeklinde anlar, zira bu kültürel kullanımı bilmeyen söz konusu yapıyı bire bir çevirdiğinde bu anlama gelir. Tıpkı Türk kültüründe "eli kolu bağlı olmak" deymi gibi. Bu sözü bir Fransız söylediğimizde, bu sözün ne anlamda kullanıldığını bilmediği zaman bunu bir birçevirmeye kalktığında gerçek anlamını bilmesi imkânsız olacak, dolayısıyla verilen mesajı alamayacaktır. *Kafa tutmak, bağına basmak, göz kulak olmak* gibi deyimler Fransızca aynen aktarılamayacağı gibi aşağıdaki Fransızca deyimlerin de Türkçeye yapısal çözümlenmeyle aktarılmadığı görülmektedir:

J'aide autre chats à fouetter: daha önemli bir işim/işlerim var:

n'yvoirquedufeu: hiçbir şey anlamamak.

mettre la main à la pâte = elini taşın altına koymak

*Atasözleri:*Bir toplumun ortak düşünce, yaşayış, gelenek, inanış ve tutumlarının öz dil yapısında bütünleşmesidir. Değişken olmayan yapılarıyla kalıplaşmış ve topluma mal olmuşlardır. Atasözleri toplumun kültürünü, yaşantısını ve düşüncelerini kısa ve özlü bir anlatımla yansıtmaya sahiptir. Aşağıda atasözlerinin önce mot à mot Fransızcaya çevirileri arkasından ise Fransızcadaki kullanımları verilmektedir:

Ağaç yaş iken eğilir:l'arbre se penche quand il est jeune = Il faut courber le rameau quand il est jeune

Aşkın gözü kördür:Les yeux d'amoureux sont aveugles = L'amour aveugle la raison

Denize düşen yılana sarılır:celui qui tombe à la mer s'accroche à un serpent = qui a besoin de feu le prend avec la main.

Türkçede yer alan bazı atasözleri Fransızca çok farklı kullanılmaktadır. Kültür farklılığının atasözlerinde kendisini çok açık bir şekilde ortaya koyduğu görülür. Dolayısıyla atasözlerini başka bir dile aktarırken o dilin kültürünü iyi bilmek gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı konudaki kültürde farklı şekilde anlatılmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Sonuç

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ndeki yaklaşım, çok dillilik ve çok kültürlülük yeterliliklerinin mümkün olduğunca birbiriyle bağdaştırılarak edinilmesini içermektedir. Burada çok dillilik ve çok kültürlülük sadece farklı ülke dil ve kültürleri bağlamında değil, aynı zamanda bir ülke ya da toplum içerisinde var olan farklı dil kullanımları ve kültürel farklılıkları da kapsar. Söz konusu yeni yaklaşım, geleneksel bakış açısında öngörülen tek ölçünlü (standart)dilin öğrenimini yeterli bulmayıp, çok dillilik ve çok kültürlülük çerçevesinde bir iletişimin gerçekleştirilebilmesi adına hedef dilin ölçünlü kullanımı dışındaki kullanım şekillerini de öğrenmeyi uygun görmektedir.

Ölçünlü dilde söz konusu dilin yapısal ilkelerine bağlı kalınırken, toplumdilbilimsel yaklaşımda amaç, dili farklı toplumsal bağlamlar çerçevesinde doğru şekilde kullanarak başarılı bir iletişim ve etkileşim gerçekleştirebilmektir. Hedef dilin sadece yapısının değil, kullanımının öğretilmesine de yer verilmesi daha yararlı görülmektedir. Bu nedenle yabancı dil öğretim programları ve ders kitaplarında söz konusu boyuta yönelik gerekli etkinliklerin yer alması daha yararlı olacaktır.

Yabancı dil sınıflarında görsel işitsel materyallerden de yararlanarak farklı dil kullanımlarına yer verilmesi hem öğretim ve öğrenimin daha etkin bir şekilde sürdürülmesine katkıda bulunur, hem de yabancı dili daha işlevsel boyutta öğrenme olanağı sağlar. Bu kapsamda farklı dil kesitlerini gerçek materyallerden hareketle, ancak sadece sesletim ve kelime bazında örneklerin verilmesi ile sınırlı tutmayıp farklı kültürlerden video örnekleriyle farklı dil kullanımları daha etkin bir şekilde öğretilbilir. Sonuç olarak dünyadaki gelişmelere paralel olarak toplumlar ve bireyler arasında başarılı bir şekilde iletişim, etkileşim ve ortak eylem gerçekleştirebilme çabaları da artmıştır. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi, gereksinimler doğrultusunda sürdürülecek yabancı dil öğretim yöntem ve etkinliklerine bağlıdır.

KAYNAKÇA

- AKPINAR Meriç ve AÇIK Fatma (2010). "Avrupa Dil Gelişim Dosyası Bağlamında, Yabancılar Türkçe Öğretiminde Deyim ve Atasözlerinin Öğrenme-Öğretme Sürecine Aktarımı", *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- BAYLON Christian (1997). *Sociolinguistique, Société, Langue Et Discours*, Paris : Nathan.
- BİNGÖLÇE Filiz (2002). *Kadın Argosu Sözlüğü*, Metis Yayınları, Metis Kadın Araştırmaları 13, İstanbul.
- ÇEÇEN Mehmet Akif (2007). "Yabancılar Türk Atasözlerinin Öğretiminde Sıralamaya İlişkin Bir Deneme", *Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi*, 22-23 Kasım 2007.
- DEMİREL Özcan (2003). "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Bağlamında Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi" *Dil, Kültür ve Çağdaşlaşma*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, ss:239-249.
- EKER Süer (2007). "Toplum-dilbilim, Dil Planlamaları ve Kamu Mensuplarının Dil Kullanımı", *Gazi Türkiyat*, 2007/1, ss:27-135.
- GRICE H.P. (1975). "Logic and Conversation", in COLE P. and Morgan J.L. (eds.) *Speech acts* (p. 41-58), , New York: Academic Press
- GÜNAY V. Doğan (2004). *Dil ve İletişim*, İstanbul: Multilingual.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

- HOLEC H., LITTLE D. & RICHTERICH R. (1996). *StrategiesinLanguage Learning andUse*, Strasbourg: Council of Europe.
- İMER Kamile (1987). "Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.: 31 S.: 1-2, ss.: 213-230.
- İŞİSAĞ Korkut Uluç (2008). "Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni'nin Dilbilimsel Açıdan İncelenmesi", *Journal of Language andLinguisticStudies*, Vol.4, No.1, April 2008.
- İŞİSAĞ Korkut Uluç (2006). "Toplumdilbilimin Yabancı Dil Öğretimine Katkısı", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 13/38, ss: 279-286.
- KOCAER Sibel (2006). "Argo ve Toplumsal Cinsiyet", *Milli Folklor, Üç Aylık Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Yıl 18, Sayı 71, ss.97-101.
- KOCAMAN Ahmet (1983). "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", *Yabancılarla Türkçe Öğretimi Akademisi*, Dilset Yayınları.
- LABOV William (2006). *The Social Stratification of English in New York City*, Cambridge University Press.
- LITTLE D., DEVITT, S. & SINGLETON D., (1988). *Authentic Textsin Foreing Language Teaching: Theory and Practice*, Authentik: Dublin.
- MCKAY S. L. ve HOMBERGER,N. H. (2010). *Sociolinguistics and Langage Education, Multilingual Matters*.
- MCKAY S. L. ve HOMBERGER, N. H. (1996). *Sociolinguistics and Langage Teaching*, University Press.
- ŞAHİN Yusuf (2007). "Yabancı Dil Öğretiminin Eğitimbilimsel ve Dilbilimsel Temelleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, Yıl: 2007/1 ss:465-470.
- TOKLU M. Osman (2003). *Dilbilime Giriş*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama, Ankara.
- VARDAR Berke (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Y.Ankara.
- www.academia.edu/.../Sociolinguistics_Sociology_of_Languages.15.01.2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

